

PAPER DETAILS

TITLE: Millet Nedir?

AUTHORS: Ziya GÖKALP

PAGES: 146-154

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4412>

MİLLET NEDİR?

Millet kelimesinin manasını tayin için bu kelimeyi mukârinleri olan ırk, kavim, ümmet, halk, devlet kelimelerinden temyiz etmek lazımdır.

Irk [*race*] kelimesi esasen fenn-i mevâşiye ait biyolojik bir kelimedir ki teşrihî unmûzecleri gösterir. At nev'inden Arap ırkı, İngiliz ırkı gibi.

Bilahere bu kelime insanlardaki teşrihî unmûzeclere de teşmil edilerek bundan beşeriyat ilmi doğmuştur. Avrupa'da tavilü'r-re's, esme, arızü'r-re's adlarıyla üç teşrihî unmûzec görülmüştür. Mamafih hiçbir cemiyet bütün fertleriyle bu unmûzeclerden birine mensup değildir. Bir kavmin dahilinde bu üç unmûzece mensup fertler bulunduğu gibi, hatta bir ailenin evladı arasında bu üç ırka mensup fertler görülmektedir. Binaenaleyh içtimâî bir zümre olan milletin teşriî bir unmûzec olan ırk ile zarurî bir münasebeti yoktur.

Kavim [*éthne*] kelimesi ırk kelimesiyle en ziyade karıştırılan bir tabirdir. Bir zamanlar, Fransızcada bizim *ırkî* diyeceğimiz mevkide *ethnique* sıfatı kullanılırdı. Hâlâ bugün İngilizler kavmiyyat ilmiyle beşeriyat ilmini birbirine karıştırmaktadırlar.

Fransızlar bir müddetten beri etnografi ile antropolojiyi birbirinden ayırdılar. De La Pour *éthne* yahut *ethnie* kelimesini meydana atarak bu mevkide *race* kelimesinin kullanılmamasını teklif etti. Ve artık *ırkî mevkiinde raciale* ve *kavmî* makamında *ethnique* sıfatları kullanılmaktadır. Kavim, lisanda ve teamüllerde müşterek olan bir zümre demektir. Arap kavmi, Türk kavmi, Alman kavmi, Sırp kavmi gibi. Lisanca birbirine akraba olan kavimlerin mecûmuna galat olarak ırk denileceğine, *kavmî aile* [*famille ethnique*] demek daha doğru olur. Mesela akvâm-ı sâmiye indo-oropen akvamı, Ural-Altay kavimleri birer aile-i kavmiyeden ibarettir.

Ümmet kelimesi sûret-i istimaline nâzârân *église* mukabilidir. İctimâiyâtçılar lisanında fikhî ve beynülmilel bir dine mensup fertlerin mecmû'una *église* deniliyor. Biz bu mevkide *ümme*t kelimesini kullanabiliriz. Muhammed *ümme*ti, İsa *ümme*ti, Musa *ümme*ti tabirleri olduğu gibi İslâm *ümme*ti, *ümme*-i icâbet, *ümme*-i davet gibi tabirler de vardır.

Kavimler karabet alakasıyla daha büyük zümrelerde birleştikleri gibi *ümme*tler de daha büyük bir zümreye dahil olabilirler. Mesela islâm, hristiyan ve musevî *ümme*tleri Kur'ân ıstılahınca İbrahimî dinler zümresine dahildir.

Halk [*peuple*] kelimesi bazen kavim manasında, bazen bir devletin tebası manasında, bazen de millet manasında müstamel bir tabirdir. Bu kelimeye ilmî bir mevki vermek için bunu da *güzedeler* [*élite*]'in haricinde olan millet kısmına tahsis etmek muvafık olur ve bu sûrette *folklor*a mukabil olarak *halkiyat* kelimesini kullanabiliriz.

Devlet [*état*] kendine mahsus bir hükümete, bir araziye ve bir *ahaliye* [*population*] mâlik olan zümre demektir. Devletleri *kavmî* [*éthnique*], *sultanî* [*impérial*] ve *millî* [*national*] olarak üçe ayırabiliriz. Mesela Emeviye devleti *kavmî* bir devlet idi. Çünkü bu devirde devlet teşkilatı islâmiyetin *ümme*t esasına rağmen *kavim* esasına istinad etmişti. Ahali-yi arab, mevâlî ve ehl-i zimmet namlarıyla üç kasta ayrılmıştı. Arap olmayan müslümanlara mevâlî = âzadlılar denilirdi ki bunlar birçok hukuktan mahrumdular Ehl-i zimmet ise gayr-i müslimler olup hukuken en dün bir mevkide bulunuyorlardı. Mâfih hristiyan olan bazı arap kabileleri Hazreti Ömer zamanında bile ehl-i zimmet sırasına konulmamıştı. Abbasiye devleti sultanî bir devlet idi. Çünkü bu devlet mevâlînin yardımıyla teşekkül ettiği gibi bu zamanda şûbiye namıyla, akvamın *kavmiyet* itibariyle müsavatını iddia eden siyasi bir mezhep intişar etmişti. Me'mun zamanında Şu'ûbiler arapçılara büsbütün galebe çaldılar. Binaenaleyh Araplar ile arap olmayan müslümanlar temamiyle müsavi oldular ve bu sûretle Abbasiye devleti *ümme*t esasına müstenid bir imparatorluk şeklini aldı. Ehl-i zimmetin müslümanlara kanunen müsavi olması ise Gülhane Hat-

tı ile vukû'a geldi. Bu andan itibaren Osmanlı Devleti hukuku müsavata malik bir imparatorluk oldu.

Millî devlete gelince, bu, imparatorlukların inhilaliyle başlar. Avrupa'da Roma ve Cermen imparatorluklarının inhilalinden sonra millî devletler teşekküle başlar. Fakat bugün Almanya'dan başka tamamiyle millî bir devlet gösterilemez. Diğer devletler millî devlet ile saltanatın muhtelit şekilleridir. Mesela İngiltere devleti Büyük Britanya'da millî bir devlettir. Fakat İrlanda ile müsta'meratta sultanlık icrâ etmektedir. Fransa devleti anavatanda millî devlettir. Müsta'meratta bir saltanat mahiyetindedir. Fransa'da millî devleti teşkil edenlere vatandaş denilir, müsta'merat ahali-sine ise Fransız milletin tebası nâzârıyla bakılır. Bu muharebede Avusturya ve Rusya gibi saltanatların millî devletler konfederasyonu haline geçmeye meylettiği görülüyor. Bu ahvale nazaran devletlerin istikbali millî devlete doğru gitmek sûretinde tecelli ediyor.

Millet [Nation] şahsiyetini uzun müddet kaybettikten sonra tekrar ihyaya çalışan bir kavim demektir.

Kavmin münteha-yı kemali kavmî bir dine, bir devlete, bir medeniyete malik olmaktadır. Fakat ekser-i kavimler kavmî şahsiyetin bu üç unsurunu tamamiyle husûle getirmekten uzak kalmışlardır. Siyaseten bazı kavimler aşiretler halinde, bazıları da medineler şeklinde yaşamışlardır. Bunların dinleri ve medeniyetleri de bazen siyasî zümrelerine inhisar etmiş, bazen de kavmin bütün sahasına intişar edebilmiştir. Fakat kavim itibariyle hem siyasî hem medenî vahdete malik olan kavimler pek enderdir. Mamafih bütün kavimlerin batıy bir sûrette bu gayeye doğru hareket etmekte olduğu görülür. Her kavmin bu tabiî tekamülü icrâ etmesine sebep, coğrafi âmilleri olduğu gibi bilhassa üç içtimâî âmil de mühim sebeplerdendir. Bu âmilleri müşterek bir devletin, müşterek bir dinin, müşterek bir medeniyetin bir kavmi daire-i istilasına almasıdır. Müşterek devletin saltanat olduğunu ve saltanatın kavmî devletle millî devletten farklarını gördük.

Müşterek dinler ümmet dinleridir. Hıristiyanlık, islâmiyet ve budizm ümmet dinlerinden ma'düddür. Çünkü bu dinlerin ahkâmı hem muntazam bir fıkıh şeklinde müdevvendir, hem de müteaddid kavimlere mensup birçok zümreleri dairesine almıştır.

Kavmî dinler hem fıkıh sûretinde müdevven değildir, hem de yalnız bir kavme yahut onun bir şubesine mahsustur. Müşterek medeniyetlerde müteaddid kavimleri nüfuzu altına alan medeniyetlerdir. Kavmî medeniyet yalnız bir kavme mahsus olan medeniyettir ki kainatı ve insaniyeti o kavidden ibaret olarak görür.

Bir kavmin husûsî şahsiyetini kaybetmesi bu üç müşterek hayatın tesirine düşer olmasından neş'et eder. Kavmî şahsiyetin zevalini nasıl anlayabiliriz? Bu hususta bize en iyi rehber olacak unsur, lisanıdır. Bir kavim lisanını bu üç âmilin tesiri altında kaybetmeye başladığı andan itibaren şahsiyetini de kaybetmeye başlamış demektir.

Kavmî şahsiyetin zevali bize kavmî lisanın kaybûbetini gösterdiği gibi asırlardan sonra o kavmin yeniden kendi kendini idrak ederek bir millet sûretinde meydana çıkmasını da bize gösteren lisanıdır. Çünkü millet gerek müşterek bir devletin, gerek müşterek bir din ile medeniyetin tesirlerinden kurtularak şahsiyetini yeniden ihyaya başladığı zaman işe ibtidâ lisanın ihya etmekle başlar. O halde biz burada ibtida bu üç müşterekliğin tesiriyle kavmî lisanların nasıl kaybolduğunu, sonra da millî lisanların nasıl dirildiğini aramalıyız :

Bir kavmin şahsiyetini kaybetmesine *zıyâ'-ı milliyet* [*Dénationalisation*] denilir.

Dinin, devletin ve medeniyetin müşterek olmaması iki kavimden birinin diğerine temessülünü teshil eder, fakat hangi kavmin temessül edeceğini tayin etmez. Yalnız şu kadar diyebiliriz ki şahsiyeti kuvvetli olan kavim şahsiyeti zayıf olan kavmi temsil eder. Fakat bu şahsiyet yalnız dinî, siyasî medenî hakimiyetlerde tecelli etmez. Mesela Romalılar Şark'ta Yunanlılara hakim oldukları halde, yunanileştir. Bu, ihtimal ki Yunanlıların medenî fâkiyetlerinin neticesiydi. Halbuki Mozyab ve Dalmaçya'daki Romalılar fatih Slavlara medeniyeten fâik oldukları halde siyasî nüfuzun tesiriyle islavlaştılar. Bilahere Mozyab'ı istila eden Bulgar Türkleri eski dinlerini terkederek islavların Metod ve Kiril sistemindeki hırırtıyanlığını kabul edince islavlaştılar.

Cengiz Han'ın Moğolları Türk-İslam aleminde Türklerin medeniyetini ve dinini kabul edince türkleştir.

Romalılar devlet, din ve medeniyetlerinin nüfuzuyla Golvalara ve İspanyollara lisanlarını kabul ettirdiler. Araplar Suriyelilerle Mısırlıları araplaştırdılar. Halbuki İran'da Sasanî medeniyetinin tesiriyle acemleştiler. Fransa'yı fetheden Franklar oradaki latinceyi kabul ettiler. Rusya'yı fetheden Varekler ruslaştılar. Normandlar Fransa'da fransızlaştıkları gibi Cenûbî İtalya'da İtalyanlaştılar. Fatih Almanlar ise lisanlarını Baltık İslavlarına, fatih İspanyollar lisanlarını Meksikalılarla Perululara kabul ettirdiler. Longobardlar İtalya'yı fethettikten sonra orada italyanlaştılar.

Fatih Türkler Hindistan'da, Mısır'da, Şimâli Afrika'da yerli ahaliye temessül ettiler.

Bebaber yaşayan iki kavimden birinin diğerine temessül etmemesi ya dinin yahut medeniyetin ayrı olmasının bir neticesidir. Hilafet-i Abbasiye'de ve Osmanlı Devleti'nde gayr-i müslimlerin temessül etmemesi din ihtilafından neş'et etmiştir.

İrlandalıların ingilizleşmelerine mani, katolik olmalarıdır. Transilvanya'nın Romenzâdegânı katolik dinini kabul ettikleri için derhal macarlaştılar. Halbuki ortodoks dinini muhafâzâ eden halk katolik macarların her türlü temsil gayretlerine rağmen Romen kaldılar. Lehliler oldukları için ortodoks Rusya'nın temsil teşebbüslerine rağmen milliyetlerini muhafâzâ ettiler. Diyarbakır vilayetinde Türkan, Karakeçi, Halecan gibi Türk aşiretleri sünnî oldukları için kürtleştikleri halde kızılbaş olan Türkmenler kürtleşmekten masûn kaldılar.

Türkler islâmiyeti kabulden mukaddem Çin'de ve Avrupa'da çinlileşmek ve avrupalılaşmak tehlikesine birçok defalar düçar oldular. İslamiyeti kabulden sonra bu sahalarda milliyetleri temsilden masûn kaldı. Fakat bu kere de islâm kavimleri arasında temessül tehlikesine maruz oldular. Nizamülmülk'ün Siyasetname'si iranileşmiş Türklere «Türk» dediği halde, İran medeniyetini kabul etmemiş, eski medeniyetini muhafâzâ etmiş olan Türklere «Türkmen» namını veriyor. Türkler medeniyetlerinin mübayeneti sayesinde acemleşmekten masûn kaldılar. Fakat Kürdistan'da kürtleşmek tehlikesine maruz oldular.

Medeniyetin bir âmili de şehirlerdir. Kürdistan'da şehirlerin ahalişi Türk olduğu için Kürtler şehirlerde yerleşince derhal türk-

leřtiler. Arabistan'da ise řehirler Arap ahali ile meskun olduğu için Türk, Kürt vs. oralarda araplařırlar.

Kavimlerin şahsiyetlerini lisanlarıyla beraber nasıl kaybettiklerini gördük. Bazı kavimler diğer halklar ile kat'i bir sûrette zûbân ettikleri için artık hiç bir sûrette ba'sü ba'delmevte mazhar olamazlar. Mesela Golvalar Latinlerle ve Franklarla tamamiyle kaynaştıkları için artık Fransa'da golva lisanının ve milliyetinin dirilmesine imkan yoktur. Fakat birçok kavimler şahsiyetlerini ve lisanlarını kaybettikten sonra tekrar dirilmişlerdir. Ve bu dirilmede ilk hareket lisanın yeniden canlanmasıyla başlamıştır. Mesela Avusturya'daki Çekliler almanlık içinde temessül ettikleri halde birdenbire millî bir cereyanın doğmasıyla bir Çek intibahı başladı. Çek lisanı ve edebiyatı yeniden doğarak Çek milliyeti ba'süba'delmevte mazhar oldu. İngiltere'de de İrlandalılar aynı intibahı gösterdiler. Rusya'da Ukraynalılar da bu hareketin bir misalidir. Türkiye'de Karaman Rumları ve birçok Ermeniler tamamen türkleşmiş iken yeniden eski lisanlarını öğrenmeye muvaffak oldular.

Bazı kavimlerde temessül resmî ve edebî lisan sahasında vukûbulduğundan bunlardaki canlanma daha kolaydır. Mesela Anadolu Selçukîlerinin Dîvân lisanı Fârisî iken bir defa hükümeti ele geçiren Karamanlı Mehmed Bey'in emriyle Türkçeye tahavvül etmiştir. Macaristan'da Macar lisanı yazılmıyordu. Bütün dinî resmî muameleler Latin lisanı ile icrâ edilirdi. Latince 1849 tarihine kadar Macaristan'da müstamel kalmıştır. Orada yakın zamanlara kadar Latince selamlaşmak nâdir değıldi. Birçok müellifler Macarcanın dirilmesiyle Latincenin ortadan kalkmasına teessüfler izhar etmişlerdir.

Millî lisanın doğması saltanatların ve ümmet dinlerinin inhilaliyle başlar demiştik. Almanya'da millî lisanın yazılması Luther'in reform hareketiyle başlamıştı. Reform ise ümmet dininin inhilali demektir. İrlanda'nın, Çekistan'ın Ukrayna'nın millî lisanlarını ihyaya çalışması İngiliz, Avusturya ve Rusya saltanatlarının inhilali âsarındandır. Eski Osmanlı saltanatının inhilaliyle Rumeli'de müteaddid milliyetlerin doğması birbirine terafuk etmiştir. Arnavut milliyetinin doğması da lisanî bir intibah ile başlamıştır.

Mamafih bir milliyetin doğması müşterek bir medeniyetin tesirine karşı da olabilir. Alman milliyeti Fransız medeniyetinin ve edebiyatının tesirlerinden kurtulmak iradesiyle teşekküle başlamıştır. Bir milletin doğması, dinin millî lisanda yazılması ve millî bir sûrette yaşanılması, siyasî istiklalinin istirdadı, harsının müşterek medeniyet içinde müstakil bir sûrette teessüsü demektir.

Kavim müşterek bir dine, müşterek bir devlete, müşterek bir medeniyete dahil olarak şahsiyetini kaybediyor. Sonra da bu üç müşterek hayattan kendi şahsiyetini kurtararak millet namı ile meydana çıkıyor. Kavim bu müşterek hayatlar içinde yaşadığı uzun zamanlar zarfında büyük tahavvüllere uğramıştır. Binaenaleyh millet sûretinde yeniden doğduğu zaman artık tamamıyla eski kavim değildir. Oldukça değişmiştir. Binaenaleyh mutlak sûrette maziye rücu etmeyi gaye ittihaz edemeyiz.

Kavim bu müşterek hayatlar içinde ister hakim, ister mahkum mevkiinde bulunsun, ekseriya tekamüle mazhar olur. Çünkü lisanî, dinî ve medenî bir ıstıfâdan geçmek, müteaddid numûnelerden en güzellerini beğenmek imkanını bulur. Bilhassa mahkum kavimler tazyikin tesiriyle zadedânsız, demokrat yani mütecanis bir millet halini alırlar. Bulgar, Sırp, Yunan milletlerinin Türkiye'den ayrılır ayrılmaz Cenûbî Amerika'daki İspanyollardan daha mükemmel meşrutî devletler teşkil etmeleri buna delildir. İmparatorluklarda hakim kavim temsilden istifade etmekle beraber, sınıf-ı müdürin kozmopolit olması ve halktan tamamıyla ayrılması dolayısıyla mutazarrır olur. Avusturya Almanları ve Osmanlı Türkleri buna misaldir.

Kavim aşiretlerden, medinelere mürekkeb kıt'avî bir cemiyet iken milletin temerküz, tecanüs ve taksim-i a'mâle düçar olarak demokrat bir hale gelmesi lazımdır. Bu hal ise müşterek hayatların geçirilmesinden sonra husûle gelebiliyor. O halde ümmet, saltanat ve müşterek medeniyet merhaleleri, garizî tekamül devreleridir.

Millet teşekküle başlayınca artık sultanî devletle imtizac edemediği gibi ümmet teşkilatıyla ve müşterek medeniyetle de i'tilaf edemez. Binaenaleyh devletin meşrutî ve dine karşı teşrî'de müstakil olması ve tamamıyla demokrat bir hale gelmesi iktiza edi-

yor. Diğer taraftan da dinde bir teceddüd husûle getirmek lazım geliyor. Çünkü din millî lisana nakledilmez ve millî hayat sûretinde yaşanılmazsa ümmet hayatı devam ediyor demektir. Müşterek medeniyetten millî hars ayrılmadığı takdirde de henüz millet hayatı başlamamış demektir.

Milletin kavimden farkı kavminin inhisarcı olmasıdır. Kavim, dinî kendine hasreder, insaniyeti kendisinde ibaret görür. Hatta kozmogonisi vasıtasıyla kainatın teşekkülünü kendi kavmî teşekkülüyle izah eder. Bu itibarla ümmet şekli kavim şeklinden daha ziyade insanîdir. Çünkü ümmet insaniyeti ve medeniyeti bir kavme hasretmez; birçok kavimleri derûnuna almaya çalışan bir din dairesine hasreder. Mamafih ümmet de asrî medeniyete nisbetle inhisarcıdır.

Asrî medeniyet yalnız bir dinin sâliklerine inhisarı kabul etmez. Çünkü ilme müstenid olan bu zümre muhtelif dinlere mensup milletleri de dairesine alabilir. Bundan dolayıdır ki milletler ümmetin değil, asrî medeniyetin birer cüz-i tâminden ibarettir. Müteaddid sultanî devletler bir ümmetin cüz-i tâmları olabilir. Fakat milletler yani asrî devletler bir ümmetin cüz-i tâmları olamaz. Millet ne kavim gibi, ne de ümmet gibi inhisarcı değildir. Millet asrî medeniyeti küll-i tâm, kendisini onun cüz-i tâmı olarak görür.

Hülasa Türk kavmi islâm ümmetinden, Selçuk ve Osmanlı saltanatlarından mukaddem mevcut idi. Müşterek İran medeniyetine dahil olmadan kendine mahsus kavmî bir medeniyete malik idi. İran medeniyetiyle ümmet ve saltanat teşkilatları Türklerin birçok kavmî müesseselerini izale etti. Fakat aynı zamanda Türklerin millet haline gelmesini temin etti. Tanzimat'ın millî harsa ehemmiyet vermeksizin Avrupa medeniyetine mukallidane bir incizab göstermesi de millî duygularımıza az çok zarar verdi. Fakat bir taraftan da bizi İran medeniyetiyle ümmet ve saltanat ruhlarnın tesiratından kurtardı.

Bugün Osmanlı Devlet aslî bir devlet şekline girer, din millî lisana naklettirilir, Avrupa medeniyeti içinde bir Türk harsı teşekkül ederse, Türklerin de millet hayatı başlamış demektir.

Medeniyet, müsbet ilimler, usuller, fenniyat gibi milletler arasında müşterek olan zihniyetlerin heyet-i ummiyesidir. *Milli hars* milletin lisaniyla beraber kendine mahsus olan dinî, ahlak, bed'i duyguların mecmû'udur.

Milletler medeniyet itibariyle tecanse doğru gidiyorlar. Fakat hars itibariyle birbirinden uzaklaşıyorlar. O halde beynlmilliyeti medeniyette, milliyeti ise harsda aramak lazımdır.

İçtimâiyât Müderrisi

ZİYA GÖKALP